

Brodzka-Bestry, Maria

Program edukacyjny "Bernardo Bellotto - ambasador kultury", czyli magiczna skrzyneczka pana Bellotta

Kronika Zamkowa 1-2 (55-56), 215-220

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Maria Brodzka-Bestry

**PROGRAM EDUKACYJNY *BERNARDO BELLOTTO*
- *AMBASADOR KULTURY, CZYLI MAGICZNA*
*SKRZYNECZKA pANA BELLOTTA***

W 2001 r. Dział Oświatowy Zamku Królewskiego w Warszawie rozpoczął realizację wieloletniego programu *Bernardo Bellotto - ambasador kultury, czyli magiczna skrzyneczka pana Bellotta*, wpisując się tym samym w europejskie programy edukacyjne *Klasy dziedzictwa, Szkoła adoptuje zabytek* oraz *Szkoły i muzea w stronę Europy*¹. Istotą tych programów jest wspólna praca szkół i domów kultury z muzeami, archiwami, bibliotekami i innymi instytucjami powołanymi do ochrony dóbr kultury. Celem - wspieranie rozwoju osobowego dzieci poprzez aktywne i twórcze uczestnictwo w kulturze, a także wypracowanie metod, które mają ułatwić uczniom pracę nad odkrywaniem wartości i treści dziedzictwa kultury europejskiej. Wybrany temat z jednej strony był bardzo europejski - dotyczył malarza, który pracował w różnych miastach Europy a z drugiej - promował różnorodne aspekty kultury polskiej, udokumentowane w malarstwie Bellotta.

Szkoły zaczynały pracę w programie od poznania sylwetki malarza i jego obrazów zgromadzonych w Zamku. Uczniowie zastanawiali się, dlaczego można nazwać Bellotta ambasadorem kultury. Poznawali geografię, rysując mapy jego podróży po Włoszech i Europie. Niektórzy zaczęli nawet uczyć się języka włoskiego. Inni podróżowali śladami artysty: młodzież z gimnazjum w Czerniewicach wyjechała do Wiednia i Drezna, a szkoła podstawowa z Kałuszyna do Wilna, miasta, w którym zamieszkała córka malarza. Jednocześnie poznawali stanisławowską

Warszawę, korzystając m.in. z programu multimedialnego opracowanego przez Dział Oświatowy Zamku, a podczas warsztatów *Jak być przewodnikiem* uczyli się opowiadać o historii Zamku i najważniejszych obrazach w nim wystawionych. Pomocą służyli im specjaliści od retoryki i opowiadania historii. Na zajęciach prowadzonych przez grupę Studnia „O” młodzież poznawała trudną sztukę opowieści budowanej wokół eksponatów muzealnych. Zdobyte umiejętności zostały też wykorzystane w pracy nad spektaklami teatralnymi i podczas oprowadzania po innych obiektach zabytkowych, np. po pałacu w Nieborowie, Arkadii, zamku w Oporowie czy po kościele oo. Kapucynów w Warszawie.

Dzieci i młodzież szukały w plenerze tych samych kadrów, które widział Bellotto w swojej *camera obscura*. Uczniowie z Wesołej wykonali nawet jej model. Robiąc dokumentację fotograficzną tych miejsc, notowali zmiany jakie nastąpiły od XVIII w. Niektórzy zastosowali metodę fotografii otworkowej: tekturową kasetę ze światłoczułym papierem wkładali do czarnego pudła z otworem - najprymitywniejszego aparatu fotograficznego. W efekcie powstawały widoki o kolistym kształcie.

Nauka kadrowania za pomocą aparatu fotograficznego pomaga w komponowaniu prac plastycznych. Szkicowanie w plenerze uczy zasad perspektywy, a szkicowanie na zamkowej ekspozycji - obserwacji szczegółów. W pracowni plastycznej powstawały prace malarskie, kończone później w szkołach. Dzięki

warsztatom malarskim dzieci uczyły się skupienia, systematyczności i staranności. Młodzi artyści nie tylko kopiowali fragmenty obrazów Bellotta, ale także malowali z natury widoki swojej najbliższej okolicy, np. kościołów w Łowiczu, Brochowie czy jeziora w Kazuniu. Ich prace prezentowane były na wystawach w Zamku, w szkołach i domach kultury.

Bernardo Bellotto był także znakomitym grafikiem. Na zajęciach w Zamku uczniowie dowiedzieli się, że jego sztychy pełniły rolę dzisiejszych reprodukcji fotograficznych czy pocztówek, podczas warsztatów poznawali różne techniki graficzne i wykonywali własne odbitki na prasie graficznej, a na zajęciach w Muzeum Drukarstwa składali czcionki i drukowali. Zaczęli poznawać też inne techniki stosowane przez dawnych rzemieślników, prezentowane na warsztatach tkackich i snycerskich w Zakopanem w 2004 r.

Sztafaż na widokach Warszawy Bellotta jest znakomitym źródłem do studiowania strojów różnych grup społecznych w przedrozbiorowej Warszawie. Podczas zajęć w Zamku i muzeum w Wilanowie uczniowie studiowali dawne ubiory na portretach. Potem projektowali suknie, fraki i kontusze, stroje chłopskie. Następnie malowali pasy kontuszowe, szyli mankiety, żaboty, spódnice i halki, ozdabiali haftem kamizelki i wyklejali bawety, robili kapelusze, maski karnawałowe, kotyliony, peruki z papieru i fizeliny. W niektórych szkołach dzięki pomocy rodziców i dziadków powstały kostiumy, w których uczniowie tańczyli i oprowadzali po Zamku lub wykorzystywali je podczas spektakli teatralnych.

Zamek Królewski umożliwił szkołom i domom kultury nawiązanie kontaktu z wybitnymi artystami muzykami, co owocowało nawet dłuższą współpracą. Fragmenty obrazów Bellotta przedstawiające sceny pasterskie i chłopów miały inspirować do studiów nad kulturą ludową własnego regionu i zaprezentowania jej innym uczestnikom programu. Gobeliny ilustrujące cztery pory roku były pretekstem do warsztatów muzycznych

i budowania różnych opowieści, które uświadomiły młodzieży, że wątek cykliów przyrody, a także obrzędy z nimi związane obecne są w całej kulturze europejskiej. Pierwszym krokiem była nauka rytmu, prostego śpiewu i tańca metodą Carla Orffa pod kierunkiem Katarzyny Jakóbczak-Drażek, autorki licznych podręczników do wychowania muzycznego. Proste zabawy z chustkami w parach pomagają w integracji uczestników warsztatów, a inne ćwiczenia ruchowe uczą, jak pomóc dzieciom w aktywnym słuchaniu muzyki. Podczas warsztatów muzycznych Maria Pomianowska odkrywała uczestnikom najstarsze źródła muzyki ludowej. Dzięki niej poznawali muzykę etniczną i dawne instrumenty, z zainteresowaniem wysłuchując opowieści np. o suce biłgorajskiej czy fideli płockiej. Wspólnie z młodzieżą z Kutna i okolic szukała źródeł do muzyki Chopina: na koncercie w Zamku skrzypek ludowy grał melodie znane temu kompozytorowi, a młodzież zaśpiewała własny tekst do utworu Chopina. Inny wybitny muzyk, Jacek Urbaniak, pracował z młodzieżową orkiestrą dętą z Kałuszyna.

Romana Agnel, kolejny ekspert, prezentowała tańce historyczne. W 2005 r. uczono się kontredansa, w 2006 r. poloneza, a w 2007/2008 - taranteli. Zdobyte umiejętności pedagodzy przekazywali w szkole uczniom, którzy dodatkowo ćwiczyli dany taniec w Zamku. Nauka ukłonów do kontredansa uświadomiła uczestnikom zajęć, że gorset i rogówka uniemożliwiały damom złożenie ukłonu tak, jak robimy to dzisiaj, tj. poprzez pochylenie się w pasie, dlatego kłaniano się inaczej - uginając kolana. Oczywiście w krótkiej spódniczce raczej nie wygląda to elegancko i młodzież, która chciała kontynuować naukę tańca, musiała uszyć sobie odpowiednie stroje.

Organizowane w Zamku zajęcia o sejmie dawnej Rzeczypospolitej mają służyć kształtowaniu kultury politycznej uczniów. Odbyły się także warsztaty samorządowe, prowadzone przez nauczycieli z Młodzieżowego Domu Kultury

1. Polonez w wykonaniu uczestników programu *Bellotto* na zamkowym tarasie, 1 czerwca 2007 r.
Fot. M. Brodzka-Bestry

w Ozorkowie, przygotowujące młodzież do pracy w samorządach szkolnych, a w przyszłości - lokalnych, oraz warsztaty komunikacji, które uczą przekazywania własnych opinii, nawiązywania kontaktu z partnerem oraz zachowania szacunku dla poglądów rozmówcy.

Na czym polega modelowa praca w programie realizowana przez szkołę, obrazuje wypowiedź nauczycieli z Dzierżgówka: „Pragniemy, aby młodzi ludzie stali się świadomymi i aktywnymi odbiorcami kultury i jej dziedzictwa, o które będą dbać w taki sposób, aby przekazać ją następnym pokoleniom. W pierwszej kolejności młodzież poznała istotę muzeów oraz rolę zabytku i zasady opieki nad nim. Następnie, na podstawie dokumentacji muzealnej, gromadziła wiedzę na temat wybranych przez siebie sal i eksponatów, przygotowując się do roli przewodników po pałacu Radziwiłłów. Równolegle inna grupa zajęła się badaniem historii i architektury parku w Arkadii. Na podstawie różnych publikacji

oraz spotkań z pracownikami muzeum uczniowie zgromadzili informacje na temat znajdujących się tu budowli. Zrobili fotograficzną dokumentację, która posłużyła do przygotowania wystaw *Pory roku w Arkadii* i *Przybytek Arcykapłana - historia i dzień dzisiejszy* [...] Inna grupa przygotowywała spektakl na festiwal teatralny". Już pięciokrotnie byliśmy gośćmi festiwalu *Z Arkadią do Europy*, organizowanego przez tę szkołę.

Od początku uczestniczy w programie Zespół Szkół z Oddziałami Integracyjnymi nr 56 z Warszawy. Niektórzy nauczyciele odeszli na emeryturę lub urlopy wychowawcze, ale koło „Canaletto” ciągle działa, choć dyrekcja odeszła od pomysłu nadania szkole imienia Bernarda Bellotta. Współpraca z Zamkiem była inspiracją do wielu interesujących wycieczek, np. statkiem po Wiśle, podczas której uczniowie porównywali dzisiejszy widok Warszawy z namalowanym przez Canaletta. Wspólnie z Jarkiem Kaczmarem (Stowarzyszenie Studnia „O”) udało

się zorganizować w 2007 r. projekt edukacyjny pt. *Przystanek Warszawa*, na który uczniowie przygotowali małe scenki związane z historią Bielan i wystawy na kilka tematów związanych z Warszawą. Pionierem zabawy w przewodników była właśnie ta szkoła, która zaczęła od pokazania reprodukcji obrazów Canaletta na zebraniu rodziców, a później jej uczniowie wielokrotnie oprowadzali po Sali Canaletta w Zamku. Ostatnio dołączyły do programu szkoły muzyczne (w Grodzisku i realizująca program muzyczny szkoła nr 318 w Warszawie), które mają w planach utworzenie zespołów muzyki dawnej.

W programie pracują głównie szkoły z małych miejscowości poza Warszawą. W związku z dużymi kosztami przewozu autokarami trzeba organizować całe bloki zajęć. Wbrew pozorom dzieci nie są zmęczone. Takie doświadczenia całoniennej pracy z dziećmi ma też muzeum w Malborku. Nauczyciele, którzy dowożą dzieci autokarem z daleka, preferują taką formę. Trzeba sporządzić specjalny scenariusz całego dnia zajęć w muzeum, uwzględniając przerwy, zabawy, posiłek. Czasem jest to prawdziwa łamigłówka, zwłaszcza gdy kilka szkół przyjeżdża na piątkowe warsztaty programu Bellotto. W Zamku problemem jest brak sali, gdzie dzieci mogłyby spożywać przywieziony przez siebie posiłek. (W muzeach angielskich zorganizowano takie sale i nawet niektóre muzea zarabiają dodatkowo, organizując przyjęcia urodzinowe dla dzieci połączone ze zwiedzaniem i zabawami na ekspozycji). Szkoły położone dalej nawiązały partnerskie stosunki z innymi muzeami, np. szkoła w Kałuszynie - z zamkiem w Liwie, a MDK z Kutna, współpracujący z wieloma szkołami - z zamkiem w Oporowie.

Efektom tych wszystkich działań jest wspólne dzieło - doroczna prezentacja prac plastycznych, muzycznych, tanecznych i teatralnych w Zamku na zakończenie roku szkolnego. Wypracowane w programie metody edukacyjne prezentowane są także innym nauczycielom

na organizowanych przez Zamek kursach i seminariach.

W celu podsumowania dotychczasowej pracy w programie oraz określenia najbliższych planów wszyscy uczestnicy programu w dniach 28-30 września 2007 r. spotkali się na drugim już z kolei seminarium w Nieborowie², które pogłębiło jeszcze integrację osób i instytucji realizujących programy edukacyjne o dziedzictwie. Przedstawiciele Zamku zaproponowali uczestnikom programu warsztaty heraldyczne prowadzone przez Marcina Skalskiego-Truskolaskiego, w których jako materiał pogładowy posłużyły nieborowskie pieczęcie z herbami. Obrazy brata Canaletta, Pietra Bellotto, z widokami Wenecji w jadalni w Nieborowie zainspirowały do zorganizowania warsztatów nt. opowiadania historii o weneckim karnawale, które poprowadził Jarek Kaczmarek. Artyści z zespołu Cracovia Danza (Romana Agnel i Dariusz Brojek) po pokazie scenek z *commedii dell'arte* uczyli tańczyć tarantelę. Odbyły się też warsztaty śpiewu pieśni żydowskich prowadzone przez piosenkarkę Towę Ben Cwi, warsztaty muzyczne w wykonaniu Daniela

2. Scena z *commedii dell'arte* w wykonaniu Romany Agnel i Dariusza Brojka (Cracovia Danza), Nieborów, 29 września 2007 r. Fot. M. Brodzka-Bestry

3. Warsztaty plastyczne nt. masek karnawałowych, prowadzone przez Dorotę Szczocką, 12 października 2007 r. Fot. M. Brodzka-Bestry

Galaya z Izraela, warsztaty komunikacji prowadzone przez Artura Szwejdę (MDK Ozorków) i wykład Róży Wawrzynowicz-Billip na temat Wenecji. Podczas pracy nad planami na najbliższy rok szkolny wszyscy uczestnicy zapewniali, że będą się starali wykorzystać zdobyte podczas seminarium umiejętności w praktyce zawodowej w szkołach.

W roku szkolnym 2007/2008 kontynuowano więc rozpoczętą w Nieborowie pracę. Zorganizowano wiele warsztatów nt. *commedii dell'arte*, prowadzonych przez Marka Bartkowicza (w tym roku temat główny), i heraldycznych pt. *Znak tożsamości mojego regionu, miasta, zawodu*. Barbara Kitta-Gajkowska, artysta plastyk i nauczyciel metodyk, prowadziła warsztaty plastyczne o kostiumie teatralnym, inspirowane malarstwem na zamkowej ekspozycji. Wojciech Kowalczyk, dyrektor MDK w Kutnie, szkolił nauczycieli uczestniczących w programie *Bellotto* w zakresie pisania programów edukacyjnych i składania wniosków o granty. Dobrym przykładem był projekt *Stąd jestem*, realizowany przez niego wspólnie z Muzeum Zamkiem i szkołami w Opo-

rowie. Uczniowie w kołach „młodych znawców starych dziejów” przygotowali się do roli przewodników po Zamku, a w zespołach artystycznych pracowali nad tańcami historycznymi i śpiewem nawiązującym w formie i klimacie do historii i dziejów Zamku. Zespoły teatralne przygotowywały z kolei krótkie inscenizacje kostiumowe obrazujące opowieści z dziejów Zamku, np. o białej damie, która wieczorami ma się pojawiać na krążgankach zamkowych, rozpamiętując niespełnione uczucie do urodziwego przeora miejscowego klasztoru. Koło informatyczne przygotowało prezentację multimedialną dotyczącą dziejów Zamku i klasztoru w Oporowie.

Uczestników projektu *Bellotto* zaproszono na kilka koncertów w Zamku Królewskim, połączonych z warsztatami muzycznymi: 7 listopada 2007 r. - *Nie pytaj o Polskę* w wykonaniu młodzieży z MDK w Kutnie i „Zespołu polskiego” Marii Pomianowskiej, 5 grudnia 2007 r. - *Moja Ojczyzna*, na którym dzieci reprezentujące ten sam dom kultury zaśpiewały wybrane pieśni patriotyczne. Maria Pomianowska zaprosiła uczestników

4. *Sen o balu* - przedstawienie z elementami *commedii dell'arte* w wykonaniu uczniów szkoły podstawowej z Kałuszyna, 8 czerwca 2008 r. Fot. M. Brodzka-Bestry

zamkowego programu do współpracy przy programie *Na jedwabnym szlaku*. 9 maja 2007 r. wystąpił w Zamku japoński dziecięcy chór „Izumi”, a w finale wszyscy wspólnie zaśpiewali po polsku i japońsku oraz odtańczyli poloneza. 17 września 2007 r. goszczono muzyków z Iranu i Indii oraz tancerzy z Indii w ramach warsztatów *Orient w kulturze XVIII wieku*. 8 lutego 2008 r. podziwiano zespół ludowy z Wilamowic, których mieszkańcy mają rodowód flamandzki. Po występie odbyły się warsztaty pt. *Chłopski karnawał*.

3 grudnia 2007 r. odbyło się w Zamku V seminarium pt. *Muzyka w dawnej Rzeczypospolitej. Europejskie dziedzictwo kultury*. Jego uczestnicy mogli wziąć czynny udział w warsztatach tańca średniowiecznego. Występ uczestników programu *Bernardo Bellotto - ambasador kultury* dał wyobrażenie o dotychczasowych działaniach i zainspirował dyrektorów innych szkół i nauczycieli. Seminarium zamknęła debata nt. znaczenia edukacji artystycznej w szkołach i muzeach na przykładzie projektu *Bellotto* oraz barier i perspektyw edukacji o dziedzictwie³.

PRZYPISY

¹ B. Grosfeld, *Szkoły i muzea w stronę Europy. Edukacja o dziedzictwie w Zamku Królewskim w Warszawie*, „Kronika Zamkowa” 2004, nr 1-2 (47-48), s. 171-178; M. Brodzka-Bestry B. Grosfeld, I. Libucha, J. Pietryszyn, J. Rusiński, *Program Bernardo Bellotto. Europejski program o dziedzictwie* (CD). W artykule wykorzystano także foldery zaproszenia i programy przygotowane w szkołach i domach kultury oraz materiały ewaluacyjne.

² M. Brodzka-Bestry *Festiwal teatralny i seminarium w Nieborowie - dwa najważniejsze*

wydarzenia programu edukacyjnego „Bernardo Bellotto - ambasador kultury”, „Kronika Zamkowa” 2005, nr 1-2 (49-50), s. 251-254.

³ Szerzej o poprzednich debatach pisała A. Kocięcka, *Dyskusja zamykająca seminarium „400 lat muzyki w Zamku Królewskim w Warszawie”*, „Kronika Zamkowa” 2003, nr 2 (46), s. 187-190; A. Kocięcka, *XVI Festiwal Muzyki Dawnej na Zamku Królewskim w Warszawie oraz Spotkanie Europejskiej Sieci Muzyki Dawnej „Wschód - Zachód”*, „Kronika Zamkowa” 2006, nr 1-2 (51-52), s. 259-266.